

## Høringsoppsummering, Kirkelig kulturarvsstrategi

Kirkerådet vedtok i KR 59/20 å sende kirkelig kulturarvsstrategi på begrenset høring. Følgende har svart på høringen:

Bjergvin biskop, Sør-Hålogaland bispedømmeråd, Møre bispedømmeråd, Agder og Telemark biskop, Hamar bispedømmeråd, Nord-Hålogaland Kirkefagavdeling, Oslo bispedømme, Borg biskop og bispedømmeråd, Stavanger bispedømmeråd, Samisk kirkeråd, Barne og familiedepartementet, Klima og miljødepartementet, Riksantikvaren, Fortidsminneforeningen, Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Musikksenter nord, KA Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter, Det teologiske fakultet Universitetet i Oslo, Trøndelag fylkeskommune, Troms og Finnmark fylkeskommune, Agder fylkeskommune, Tromsø kirkelig fellesråd, Karmøy kirkelig fellesråd, Bodø kirkelige fellesråd, Bergen kirkelige fellesråd, Trondenes menighet/Harstad kirkelige fellesråd.

Dette betyr at høringssvarene er kommet fra:

- 3 biskoper
- 5 bispedømmeråd
- 1 biskop og bispedømmeråd samlet
- 1 samisk kirkeråd
- 2 departementer
- 1 direktorat
- 4 fag- og interesseorganisasjoner
- 1 teologisk fakultet
- 3 fylkeskommuner
- 4 fellesråd
- 1 menighetsråd

### **Generelle kommentarer:**

Alle høringsinstansene er positive til at det utarbeides en kirkelig kulturarvstrategi. En del innspill gjelder ikke direkte strategien, men blir likevel nyttige når strategien skal settes ut i livet. Flere av innspillene er gode utgangspunkt for aktivt samarbeid med høringsinstitusjonene.

### **Høringsinstansene ble bedt om å svare på følgende spørsmål:**

1. Har dere innspill til forståelsen av begrepet «kulturarv», side 3-4 i dokumentet?
2. Har dere innspill til hvordan det kan sikres flere åpne kirker i Den norske kirke?
3. Har dere innspill til hvordan juridisk vern av kirkebygg bør være i fremtiden?
4. Har dere innspill til hvordan kirken i større grad kan formidle egen kulturarv?
5. Har dere innspill til organiseringen av kulturminnekompetansen i Den norske kirke?
6. Har dere andre innspill til dokumentet?

### **1. Har dere innspill til forståelsen av begrepet «kulturarv»?**

Svært mange støtter bruken av kulturarvsbegrepet fordi det favner videre enn kulturminnebegrepet. Det etterlyses likevel en sterkere vekt på de immaterielle kulturminnene. Dette er det nå tatt mer hensyn til i saksdokumentet, samtidig som det helhetlige kulturarvsbegrepet, dvs. sammenhengen mellom de materielle og immaterielle sidene ved kulturarven må utvikles videre.

Strategien spenner med kulturarvsbegrepet videre enn det tradisjonelle kulturminnebegrepet. Noen reagerer på dette, men for kirken ligger det rike kunnskaps og formidlingspotensialet i sammenhengen mellom det immaterielle og det materielle. Derfor tas det ikke hensyn til disse innvendingene.

Møre bispedømmeråd skriver:

«Møre bispedømme slutter seg til rapportens helhetlige perspektiv på kulturarv som både materiell og immateriell. Det er i denne syntesen at kulturarv har sin fulle verdi og posisjon.»

NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) skriver:

«Vi slutter oss til kulturarvsbegrepet slik det gjøres rede for i utkast til strategi. Kulturarv er et godt overgripende begrep som både omfatter materiell og immateriell kulturarv, og som dessuten kan brukes uavhengig av den formelle vernestatusen et kulturminne har.»

Trøndelag fylkeskommune skriver:

«Begrepet «kulturarv» er et godt ord, som også er tydelig definert i strategien,» (...) «vil særlig påpeke at også kirkegårdene er en del av den fysiske kirkelige kulturarven, på lik linje med kirkebygningene. Eldre bevaringsverdige graver er under stadig press.»

Tromsø fellesråd skriver:

«Kulturarv må sees både i historisk og fremtidsrettet perspektiv, og som en symbiose av materielle og immaterielle verdier der de materielle verdier har mindre verdi uten at brukerne identifiseres og beveggrunner for bruk tydeliggjøres.»

Trondenes menighetsråd skriver:

«Det må fremgå klarere at den kirkelige kulturarven omfatter kirkesteder så vel som kirker. Eldre kirkesteder består som regel av prestegårder og andre bygg som hører til kirken og kirkegård.»

## **2. Har dere innspill til hvordan det kan sikres flere åpne kirker i Den norske kirke?**

Det kom inn særlig mange svar på dette spørsmålet. De viser at det er et stort potensial for Den norske kirke knyttet til kirkebyggene som kontakt og formidlingsflate overfor lokalsamfunn og turisme, men også i trosopplæring, sjelesorg og andre spesifikke kirkelige aktiviteter. I så måte understreker svarene betydningen av strategien.

Flere er opptatt av balansen mellom åpenhet, sikkerhet, slitasje og universell utforming. Dette er viktige anliggender, som det må tas hensyn til, når mer åpenhet er et strategisk mål. Åpenhet gir nærhet og bedrer sikkerheten for kirkene. Det er viktig at det bygges opp en kultur og tradisjon for åpne kirker.

Borg biskop og bispedømmeråd skriver:

«Borg bispedømmeråd har de siste årene arbeidet målrettet for å bedre til at flere kirker holde åpne, med svært gode resultater.» «Det er også mange som samarbeider med lokale lag og foreninger om åpen kirke, f.eks. historielag, Røde Kors, Lions, Bygdekvinnelag, o.l.»

NIKU skriver: Åpne kirker kan

«gi mulighet for at flere får et personlig forhold til kirkene, for å gi opplevelsesverdier og kunnskap til flere enn den lokalt avgrensede menigheten og for å synliggjøre kirkens historiske og nåtidige betydning for både lokalsamfunnet og storsamfunnet. Vi tror at åpne kirker faktisk er et premiss for å oppnå det strategiske målet om god formidling av kunnskap (mål 5 og 8).»

Riksantikvaren skriver:

«At kirkene er åpne og tilgjengelige for alle er etter vårt syn en god og viktig målsetning. Økt tilgang til kirkene kan øke den allmenne bevisstheten om kulturminneverdiene kirken forvalter på vegne av fellesskapet, og dermed gi grunnlag for aksept og forståelse for offentlig finansiering av kirkene også fremover.»

### **3. Har dere innspill til hvordan juridisk vern av kirkebygg bør være i fremtiden?**

Nesten alle instanser mener kirkene bør vernes gjennom kulturminneloven. Samtidig understrekes det at vernet ikke må hindre dynamisk bruk av kirkerommene, og at det må være rett avveining mellom vern og aktiv bruk, at Riksantikvaren ikke får «absolutt makt» og at vernet ikke må være til hinder for universell utforming.

Flere instanser påpeker også betydningen av det som allerede står i strategien: at den lutherske kulturarven og løse gjenstander må vernes bedre gjennom lovverket.

Flere understreker også betydningen av vern av kirkestedets helhet og omgivelser.

Det trekkes også frem at alle kirker har verdi for det stedet de faktisk er, uavhengig av vernestatus.

Sør-Hålogaland bispedømmeråd skriver:

«Denne delen av dokumentet mener vi tar opp de vesentlige sidene ved juridisk vern av kirkebygg. Vi vil likevel nevne følgende: (...) Dette understreker betydningen av at det som kommer fram i siste setning av del 3; at verneregimet må være tilpasset en aktiv bruk av kirkene.»

KA skriver:

«Det rettslige grunnlaget for et nytt verneregime tror vi best kan realiseres ved at kirkebygg og deres forvaltning omtales særskilt i en ny kulturminnelovgivning. Omtalen bør utvides til også å sikre andre elementer enn det som i dag er vernet av kulturminneloven. Kirkelig inventar står her i en særstilling.»

Tromsø kirkelige fellesråd skriver:

«Fellesrådet støtter bruk av kulturminneloven, men sier også: «Samtidig er det viktig at sentrale myndigheter så som Riksantikvaren ikke får absolutt makt, men mer rådgivende, i saker der lokale eiere sliter økonomisk.»

Karmøy kirkelig fellesråd skriver:

«Det er viktig at den statlige forpliktelsen til å dekke merkostnadene som følger av vernet, følges opp. Vi setter også pris på at opplevelsen om at vern noen ganger vil være begrensende for menigheten er understreket. Det er særdeles viktig at kirkelige hensyn blir betydelig vektlagt i beslutninger knyttet til endringer i kirkebygg.»

#### **4. Har dere innspill til hvordan kirken i større grad kan formidle egen kulturarv?**

Innspillene er mange og favner vidt. Det trekkes som eksempel frem pilegrimsarbeid, samarbeid med lokale skoler, bruke kulturarven mer aktivt i undervisning, forkynnelse og musikk. Utvikling av kirkesøk for en bedre formidling nevnes også spesielt. I dette ligger et stort potensial for digital formidling.

De antikvariske institusjonene som NIKU og Fortidsminneforeningen mener det er et stor potensial i mer forskning og formidling knyttet til kirkenes store kunst og arkitekturverdier. Det understrekes også at et samarbeid med eksisterende miljøer og institusjoner er naturlig.

Det er også et spenn i tilbakemeldingene. Bjørgvin biskop skriver:

«Inkludere og implementere lokalkirkens/menighetens materielle og immaterielle verdier som et aktivum i undervisning, forkynnelse og musikk, fra vugge til grav»

Kirkefagavdelingen i Nord-Hålogaland bispedømme tenker annerledes og sier:

«Dette er etter vårt skjønn en altfor stor problemstilling for en drøfting av dette omfanget. (...) Med dette har man dekket stort sett alt kirken gjør. Da krever en

drøfting av hvordan kirken kan gjøre dette noe langt mer enn et lite spørsmål i en liten høring med kort frist og en forventning om administrativ behandling.»

## **5. Har dere innspill til organiseringen av kulturminnekompetansen i Den norske kirke?**

Mange, men ikke alle, poengterer bispekontorenes sentrale rolle, og at deres kompetanse må heves. Bispedømmekontorene er nærmere kirkene i sine bispedømmer. Samtidig er det ønsket at oversikt og spisskompetanse som må ligge på nasjonalt nivå. Det blir sett som viktig med en strategi for samordning og bruk av eksisterende kompetanse i et bredere fagmiljø.

Det er ved ny lovgivning behov for et tettere og mer formelt samarbeid mellom kulturminneforvaltningen og kirken også på regionalt nivå.

Bjørgvin biskop trekker inn sammenhengen mellom vern og formidling, og kulturarvens betydning som «rik kilde til menighetens og den enkelte troendes religiøse liv». Biskopen påpeker også:

«Bevaring, formidling og forvaltning av kunsten skjer blant annet i samarbeid med Riksantikvaren, NIKU og fylkeskonservatorer, lokale og regionale kunstinstitusjoner og ved fagkompetanse ved bispedømmekontorene. Kirkerådet og det enkelte bispedømme bør etablere og formalisere kontakt med universitet/høgskoler/muséer med kompetanse på feltet.»

KA spiller inn:

«Engasjement og ansvar krever at eiere og forvaltere sikres tilgang på kunnskap og kompetanse. Dette er beskrevet i punkt 6 i høringsdokumentet. Det står at eiere og forvaltere skal tilgang til fagmiljøer med spisskompetanse, men kun bispedømmekontorene er nevnt i del 5 som omhandler forvaltningen av kulturarven. KA etterlyser en bredere omtale av det eksisterende fagmiljø i KA også i beskrivelsen i Del 6 som omhandler hvordan kulturminnekompetansen skal organiseres. Dette gjelder i særlig grad også den nasjonale kirkebyggdatabasen som eies og driftes av KA.»

Kirkerådet mener at den kirkebyggdatabasen som KA har bygget opp over år vil forbli en kjerne i arbeidet med den kirkelige kulturarven. Et tett samarbeid må til for å videreutvikle den til også å omfatte en videre mening av begrepet kulturarv. KAs øvrige kompetanse innen feltet er og blir viktig i en samlet kirkelig satsning på den kirkelige kulturarven, og da spesielt den materielle.

## **6. Har dere andre innspill til dokumentet?**

Her kom det mange innspill i mange ulike retninger. Bjørgvin biskop sier:

«Stoltere innsteg: Kirkens kulturarv – folkets eie – folkets ansvar og til folkets berikelse. Saken som helhet bør ha som fundament det faktum at våre kirkebygg er «indrefiletten» av vår kulturelle arv, de eldste eksisterende bygg i vårt samfunn.»

Riksantikvaren understreker betydningen av kirkens omgivelser:

«I en strategi for kirkens håndtering av egne kulturminneverdier vil vi anbefale at man også har med noen betraktninger om kirkens kontekst. Mange kirkesteder har sekundærbygg og utomhusstrukturer av stor verdi for helhetsopplevelsen på stedet.»  
Direktoratet ønsker også «større bevissthet om kirkelige arkeologiske kulturminner».

Andre antikvarisk faglige instanser understreker det samme.

Andre bemerker at det er behov for samordning og konsultering innen kirken knyttet til nye innslag i liturgi, trosopplæring og utvidet bruk av kirkene fordi dette avstedkommer press på endringer i kirkerom.

Det er viktig å få frem den immaterielle kulturarven, med utgangspunkt i det materielle.

Også nye kirkebygg er viktige og kan ha store kostnader, fordi en del av disse ble bygget som eksperimentell arkitektur.

Bergen kirkelige fellestråd trekker frem de nyere kirkene:

«Vi tror likevel at i fremtiden vil det være viktig at vi har tatt godt vare på en del av de nyere kirkene som de gamle. Erfaringen er dessverre den at det er like kostbart å ta vare på en del av de nye kirkene som det er å ta vare på de gamle.»

Barne og familiedepartementet reagerer på at begrepet kirkegård brukes i stedet for gravplass:

«Vi ber om at en nasjonal kirkelig kulturarvstrategi gjenspeiler lovens begrep (gravplass). Vi viser her til begrunnelsene i Prop. 81 L (2019-2011) for at lovverket burde gå over til en nøytral betegnelse.»

Kirkerådet mener ordet kirkegård fremdeles er den folkelige betegnelsen og derfor kommuniserer best det som er hensikten i strategien. Kirkegård er området, «gården», rundt kirken. De fleste steder er dette også det loven kaller gravplass. Men gravplasser omfatter også en rekke områder som ikke er knyttet til kirkestedet. Andre instanser har ikke reagert på bruken av begrepet.

Samisk kirkeråd har ikke svart på de seks spørsmålene i høringen, men konsentrert seg om punkt 9 i forslag til vedtak, punktet som går på at kirken skal styrke sin kompetanse på urfolk og nasjonale minoriteters kirkelige kulturarv. I tillegg har de

kommet med forslag om justering av språkbruk for å inkludere alle i Norge, og at gjenreisningskirkene i Finnmark får oppgradert sin verneverdi. Begge disse siste innspillene er tatt til følge og justert inn i teksten. Forslag til omskriving av teksten i punkt 9 er satt opp mot teksten i høringen. Høringsteksten er skrevet om på dette grunnlaget, men er ikke identisk med foreslåtte tekst.